

DEDE KORKUT'TA İKİ HAYALET AD ÜZERİNE: DEMÜR GÜCİ, KIYAN GÜCİ

Sadettin ÖZÇELİK

Tarihî metinlerin okunması sırasında ortaya çıkan sorunlardan biri de hayalet kelimelerdir. Bu tür kelimelerin ortaya çıkış sebebi genellikle metindeki yanlış yazımın olduğu gibi okunması ya da metinde doğru yazılmış olan kelimenin yanlış okunmasıdır. *Türk Dili* dergisinin 759. sayısında *Dede Korkut*'un Dresden nüshasında inleş- fiilinin eñşeş- okunacak şekilde yanlış yazılmış olduğunu, eñşeş- okunmuş olduğunu ve *Dede Korkut*'taki tek örnek cümle tanık verilerek *Tararama Sözlüğü*'nde madde başı yapılmış olduğunu yazmıştım. Aynı makalede ayrıca Dresden nüshasında Bamsı Beyrek Boyunun başlığında geçen, iki yanlış yazım ile bir okuma yanlışına dayanan ve şimdiye kadar Kam Pürenüñ Oğlu Bamsı Beyrek şeklinde okunmuş olan hayalet adın doğru şeklinin Bay Bora Beg oğlu Bamsı Beyrek olması gerektiğini de yazmıştım (Özçelik 2015).

Bu makalede ise *Dede Korkut*'un eldeki iki nüshasında da yanlış yazılmış ve yazılışına uygun okunması nedeniyle ortaya çıkmış olan iki hayalet ad üzerinde durmak istiyorum. Öncelikle söz konusu iki hayalet adın metindeki eksik ve karışık yazım(lar) nedeniyle ortaya çıkmış olduğunu belirtmek gerekir. Söz konusu hayalet adlar, Kazan Beyin Evinin Yağmalandığı Boyda geçer. Bu özel adların geçtiği kısımdaki olaylarla ilgili bir özet verelim:

Kazan Bey, Oğuz beylerine ava çıkma teklifinde bulunur ve ava çıkarılır. Kazan Bey'in beyleriyle ava çıktığını haber alan düşman güçler, Kazan Bey'in yurduna baskın düzenleyerek yurdunu yağmalar. Kazan Bey, o gece gördüğü korkulu rüya sonrasında uyanır ve kardeşi Kara Göne'den rüyasını yorumlamasını ister. Kara Göne'nin yorumu yurduyla ilgili kötü işaretler, anlamlar sununca Kazan, arkadaşlarına avı bozmayıp avlanmaya devam etmelerini söyler ve yurduna gitmek için tek başına av yerinden ayrılır. Bu sırada düşman güçler Kazan Bey'in, Kapulu Kara Dervend'deki on bin koyununu almak için bir baskın hazırlığı yapmışlardır. Kazan Bey'in koyunlarının çobanlığını yapan Karacuk Çoban da o gece kötü rüya görür ve uykusundan uyanır. Karacuk Çoban iki kardeşini yanına alır, baskın düzenleyen düşmana sapanla atmak için taş toplar, hazırlık yapar. İşte söz konusu iki özel ad, tam olayın bu kısmında iki nüshada yer alan şu cümlede geçiyor:

Dresden	Vatikan
Gece yaturiken Karacuk Çoban kara kaygulu vakı'a gördi; vakı'asından sermürdi, örü turdı. قانا کوجی دمور کوجی bu iki kardaşı yanına aldı. (21b.10-12)	Gece yaturken Karacık Çoban kara kaygulu düş gördi, belinleyü örü durdı; قانا کوجی دمور کوجی iki kardaşını yanına aldı, ağıluñ kapusını berkitdi. (85a.4-6)

Yukarıdaki cümlede geçen ve iki nüshadaki yazılışları gösterilmiş olan adlar, Dresden nüshası üzerine yapılmış çalışmalarda şimdiye kadar *Kıyan Güci* ve *Demür Güci* şeklinde okunmuştur.

Vatikan nüshasında ikinci adın ikinci kelimesinin *Egici* okunacak şekilde yazılmış olduğu dikkat çekiyor. Ancak Vatikan nüshasını yayımlayan S. Tezcan-H. Boeschoten ve M. S. Kaçalın'ın de bu özel adları *Kıyan Güci* ve *Demür Güci* şeklinde okuduklarını görüyoruz:

S. Tezcan sözünü ettiğimiz ikinci kelimenin Vatikan'daki yazılışını “*Başa fazladan bir elif getirilerek **ekici** okunabilecek biçimde yanlış hareketlenmiştir.*” (2001: 310) şeklinde yorumlamıştır.

M. S. Kaçalın ise ikinci kelimenin Vatikan'daki yazılış şekline “*metinde Egici*” (2006: 229, 54: 05) kısa notuyla dikkat çekmiştir.

Acaba Dresden nüshasında *Güci*, Vatikan nüshasında *Egici* okunacak şekilde yazılmış olan bu özel adların okunuşu konusunda tercihimiz ne olmalı? Dresden nüshasında yanlış yazılmış birçok kelimenin Vatikan nüshasında doğru yazılmış olduğunu veya tam tersi durumun da söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu konu yakında TDK tarafından basılacak olan kitabımızda ayrıntılı olarak sunulmuştur. Elimizdeki iki nüshanın dayandığı ortak dip nüshada söz konusu iki adın kısmen yanlış yazılmış olduğunu ve bu yanlışlığın -yukarıda görüldüğü gibi- iki nüshaya, karışıklığa sebep olacak şekilde ve eksik aktarıldığını düşünüyorum. Her şeye rağmen Vatikan yazıcısı, ikinci ismin ikinci kısmını *Egici* okunacak şekilde yazmakla bu konuda bize fikir verecek önemli bir ipucu bırakmıştır.

Vatikan yazıcısının en çok yaptığı yanlışlar ekleri, kelimeleri, ibareleri eksik yazmak veya kelimeleri yanlış harekelemek olarak dikkat çekiyor. Vatikan yazıcısının harfleri eksik yazdığı örnekler, Dresden nüshasına göre azdır. Bu konu da yakında basılacak olan kitabımızda ayrıntılı olarak sunulmuştur. Vatikan nüshasında *Egici* okunacak şekilde yazılmış örnekten hareketle bu özel adlar konusunda şöyle düşünüyorum:

Dresden nüshasında قانا کوجی دمور کوجی şeklinde yazılmış her iki adın ikinci kelimesinin başında bir *elif* eksiktir ve bu özel adların şöyle tamir edilmesi gerekir: *Demür [E] güci*, *Kıyan [E] güci*.

Nitekim Dresden yazıcısı şu örneklerde de kelime başındaki *elifi* atlamış, yazmamıştır:

anla! 49b.7	ëtdüm 142a.1	oha (<ok+a) 68b.8
er 152a.13	esen 90b.2	

Söz konusu özel adların Vatikan nüshasında geçen (Vat.85a.5) şeklindeki yazımına göre orada da *Demür [E]güci*, *Kıyan Egüci* okunması gerektiği anlaşıyor. Çünkü bu yazımda da ilk adın ikinci kelimesi, Dresden nüshasındaki gibi, güci okunacak şekilde yazılmıştır ve başına elif yazıldığına Egüci okunur. Ayrıca söz konusu yazım şekli incelendiğinde her iki adın ikinci kelimesinde yazılmış olan cezm'in boşta kaldığı veya fazlalık olduğu görülüyor. Vatikan yazıcısı, muhtemelen önceki nüshadaki ötreleri kendi nüshasına cezm olarak aktarmış olabilir. İkinci adın sonunda Egici okunacak şekilde yazılmış olan kelimede ötre yerine esre yazılmış olduğu da düşünülebilir.

Böylesi özel adlarda *Demür* veya *Kıyan* 'sel' kelimelerinin yanında kullanılacak bir kelime olarak *Güci* ve *Egüci* arasında bir tercih yapmak gerektiğinde elbette yazılışı tartışmalı olan kelimenin anlamını dikkate almak gerekir. Buna göre kanaatimce tartışmalı olan *Güci* yerine *Egüci*'yi tercih etmek ve iki adı *Demür [E]güci*, *Kıyan [E]güci* şeklinde okumak daha uygun olacaktır. Çünkü kahramanlık, savaşçılık ve cesareti öne çıkaran Dede Korkut gibi bir metinde *Egüci* çok daha anlamlıdır.

Nitekim günümüzde de *Demirbükten*, *Demirbükücü*, *Demirdöğen*, *Demireğen*, *Demirezen*, *Demirkıran*, *Havabükten*, *Kayabükten*, *Selbükten*, *Taşkıran*, *Yelbükten* vb. şeklindeki soyadları yaşamaktadır. Bu soyadlarının yapısına uygun olarak teklif ettiğimiz *Demür [E]güci*, *Kıyan [E]güci* şekillerinde de ilk kelime isim, ikinci kelime fiildir (*Demür/ Kıyan Eg-üci*). Yani söz konusu özel adları 'demir eğici, sel eğici' veya 'demir bükücü, sel bükücü' olarak anlamak yanlış olmaz.

Kaynaklar ve Kısaltmalar

Drs. *Dede Korkut* Dresden nüshası.

Ergin, Muharrem (1971), *Dede Korkut Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

_____ (1989), *Dede Korkut Kitabı I* (Giriş-Metin-Faksimile), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 169.

_____ (1991), *Dede Korkut Kitabı II* (İndeks-Gramer), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 219.

Gökyay, Orhan Şaik (1973), *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi.

_____ (1995), *Dede Korkut Hikâyeleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Kaçalin, Mustafa S. (2006), *Dedem Korkudun Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Özçelik, Sadettin (2005), *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar/ Dizin/ Metin*. Ankara, Gazi Kitabevi.

_____ (2015), "Bamsı Beyrek, Kam Pürenin Oğlu muydu?", *Türk Dili* 759, Ankara, s.70-72.

Tezcan, Semih (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*, Yapı Kredi Yayınları, 1457, İstanbul.

Tezcan, Semih; Boeschoten, Hendrik. (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1441.

Vat. *Dede Korkut* Vatikan nüshası.